

اصول و ویژگی‌های حقوقی حاکم بر اسناد الکترونیکی

*مؤده پورمحمد گلزاری نوبر **علی محمد مکرمی

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۳/۰۲/۲۴

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۰۲/۰۷

چکیده

اصول حقوقی حاکم بر اسناد الکترونیکی در قوانین کشورهای مختلف غالباً یکسان هستند، تفاوت‌های موجود عمدتاً در زمینه‌ی قواعد امره و مقررات راجع به حاکمیت کشورهاست. قوانین آنسیترال تأثیر بسیاری در این هماهنگی داشته است. قانونگذار در تدوین قانون تجارت الکترونیکی ایران از قانون نمونه‌ی تجارت الکترونیکی ۱۹۹۶، قانون نمونه‌ی امضای الکترونیکی ۲۰۰۱ و دستورالعمل‌های شورای اروپا بهره‌برده است، اما در نهایت این قانون تاحدی بومی‌سازی شده و هم چنین مجموعه‌ای از قوانین غیرتجاری را در خود جای داده لذا نامگذاری قانون تجارت الکترونیکی ایران صحیح به نظر نمی‌رسد زیرا در این قانون مجموعه‌ای از قوانین مختلف وجود دارد و می‌توان اینطور استنباط کرد که قانونگذار ایران عمده‌ی ماده‌ی ۱ (قلمرو شمول قوانین) مانند ماده‌ی ۱ قانون نمونه‌ی تجارت الکترونیکی به جای اصطلاح معامله، مبادله رابه کار برده است، لذا قانونگذار ایرانی خواسته است که تنها قانون الکترونیکی کشور موارد غیرتجاری را نیز دربرگیرد، اما باید اشاره کرد که قانون تجارت الکترونیک ایران گاهی اصول حاکم بر اسناد الکترونیکی رابه طور نسبی مورد پذیرش قرار داده و از این جهت بیشتر به رویه‌ی دستورالعمل‌های شورای اروپا نزدیک است زیرا چنین رویه‌ای در قانون نمونه آنسیترال دیده نمی‌شود و این نوع روش برای کشوری که مراحل اولیه تجارت الکترونیک را طی می‌کند می‌تواند مانع از پیشرفت تجارت الکترونیک شود.

واژگان کلیدی: اسناد الکترونیکی، اصول حقوقی حاکم، حقوق ایران.

*کارشناس ارشد حقوق بین الملل، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، کرمانشاه

**استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، کرمانشاه

مقدمه

اهمیت وجود قوانین و مقرراتی که بتوان با آن روابط اشخاص را در زمینه‌های مختلف تنظیم نمود بر کسی پوشیده نیست. تجارت الکترونیکی از زمینه‌هایی است که علی‌رغم پیشینه‌ی کوتاه خود به سرعت متحول شده و روزه‌به‌روز بر گستردگی و پیچیدگی آن افزوده می‌شود. مسایل و موضوعات پیچیده‌ای در انجام مبادلات الکترونیکی وجود دارد که بی‌سابقه بوده و پاسخگویی مناسب به آن بدون در دست داشتن قوانین مطلوب ممکن نیست. در فضای مجازی اشخاص بدون نیاز به حضور فیزیکی با هم ارتباط برقرار می‌کنند و چه بسا فردی با هدف سوءاستفاده از فرصت فراهم شده هویتی جعلی برای خود برگزیند و طرف دیگر را که خلع سلاح بوده و هیچ وسیله‌ای برای شناسایی هویت حقیقی و تعقیب وی در دسترس ندارد با مشکلات فراوانی مواجه سازد. پس لازم است در این خصوص چاره‌ای اندیشید و مبادلات الکترونیکی را از امنیت کافی برخوردار نمود.

در کشورمان نیز، سیستم حقوقی گریزی از پذیرش این تحول و تبیین ضوابط حقوقی مربوط به آن ندارد. حسب قاعده نوع ابزار تأثیری در اعمال قواعد عمومی ندارد مع هذا، گاه، طبع اسناد الکترونیکی وضع قواعدی خاص را می‌طلبد.

موضوع تحقیق، موضوعی تقریباً فاقد سابقه بوده است خصوصاً در ایران که تصویب قانون تجارت الکترونیک سال ۸۲ بوده و در تحقیقات اندک یک‌هفته قبل از ارجاع به این موضوع صورت گرفته، قوانین عمیقاً مورد تجزیه و تحلیل قرار نگرفته و عموماً مباحث تئوریک و تحلیل‌های کلی بوده است.

بنابراین اصول حقوقی حاکم بر اسناد الکترونیکی، باتکیه بر قانون تجارت الکترونیک ایران مصوب ۱۳۸۲/۱۰/۲۹ و هم‌چنین با نگاهی بر قانون نمونه‌ی آنستیرال ۱۹۹۶، ۲۰۰۱، کنوانسیون استفاده از ارتباطات الکترونیکی در قراردادهای بین‌المللی و دستورالعمل امضای الکترونیکی شورای اروپا، بررسی خواهند شد.

گفتار اول - طرح و تعریف مطلب

منظور از اصول حقوق تجارت الکترونیک، موضوعات و مسایل مهم حقوقی است که در یک محیط غیر فیزیکی (الکترونیک) مطرح می‌شود. ممکن است این موضوعات همانند موارد مشابه و اعمال شده در محیط فیزیکی باشند و یا این که ویژگی‌های خاص یک محیط الکترونیکی را داشته باشند.^۱ منظور از اصطلاح «اصول»، در عنوان و متن، قواعدی است که این نوع از تجارت مبتنی بر آن‌هاست. بدین معنا که مثلاً اگر شناسایی پیام‌های ارایه شده در شبکه ممکن نباشد، یا اعتبار امضای دیجیتال به رسمیت شناخته نشود، آن وضعیت مشمول عنوان و قواعد تجارت الکترونیک نخواهد بود.

در کتاب اصول مسئولیت مدنی (Les Principals De La Responsabilite Civile) تألیف پاتریس ژوردن نیز واژه‌ی «اصول» به معنای قواعد عمومی به کار رفته است. ماده‌ی ۱ قانون تجارت الکترونیک ایران نیز از این اصطلاح استفاده کرده است: «این قانون مجموعه‌ی اصول و قواعدی است که برای مبادله‌ی آسان و ایمن اطلاعات در واسطه‌های الکترونیکی و با استفاده از سیستم‌های ارتباطی جدید به کار می‌رود».

همچنین باید متذکر شد که در مبحث اسناد الکترونیکی، واژه سند در مفهوم عام خود به کار رفته است. طبق تعاریف قانون ایران سند عبارت است از هر نوشته که در مقام دعوی یا دفاع قابل استناد باشد (ماده ۱۲۸۴ قانون مدنی ایران)؛ سند بر دو نوع است رسمی و عادی (ماده ۱۲۸۶ قانون مدنی ایران). نوشته، امضا و اصالت سه عنصر اصلی تشکیل دهنده صورت یک سند معتبر است.^۲ این سه عنصر در قانون تجارت الکترونیکی کاربرد زیادی دارد هر چند که هنوز مسائل و مشکلات خاصی برای بازسازی مکتوب، امضا و اصل الکترونیکی وجود دارد.

۱. هادی کریمی، مرداد ۱۳۸۳، «تجارت در بستر مبادلات الکترونیک». خبرنامه حقوق فناوری، ش ۱۲، ص ۱۵، ص ۱۶.

۲. سیامک قاجارقیونلو، تابستان ۸۶، اسناد تجاری الکترونیک، فصلنامه اقتصاد و تجارت نوین، ش ۹، ص ۴.

اصول و ویژگی‌های حقوقی حاکم بر اسناد الکترونیکی..... ۷۰

گفتار دوم- اصول حاکم بر اسناد الکترونیکی در حقوق ایران و بین

الملل

در قانون تجارت الکترونیک ایران مقرراتی وجود دارند که از آن‌ها اصول مختلفی که بر اسناد الکترونیکی حاکم است استنباط می‌شوند، ذیلاً شماری از این اصول در مقایسه با قوانین بین‌المللی ارایه و تحلیل می‌گردد.

۲-۱- اصل اعتبار امضای الکترونیکی

در قوانین فعلی ایران تعریفی از امضا وجود ندارد و عرفاً تمثیل یا مهر به اشکال گوناگون به عنوان امضا پذیرفته شده است. معنای لغوی امضا، گذراندن یا به پایان رساندن یا تنفیذ امری است. معنای مرتبط با بحث فعلی را چنین بیان کرده‌اند: «نوشتن اسم یا اسم خانوادگی، یا هر دو، یا رسم علامت خاص نشانه‌ی هویت صاحب علامت است، در ذیل اوراق و اسناد (عادی یا رسمی) که متضمن وقوع معامله، یا تعهد یا اقرار یا شهادت و مانند آنهاست یا بعداً بایدروی آن اوراق تعهد یا معامله‌ای ثبت شود^۱». ماده ۱۳۰۱ قانون مدنی ایران نیز مقرر کرده است: «امضایی که در روی نوشته پاسندی باشد، بر ضرر امضاکننده، دلیل است». ملاحظه می‌شود که به طور سنتی هم هجایان امضا و سند مکتوب و کاغذی رابطه وجود دارد.

قانون تجارت الکترونیک، این قالب را نادیده گرفته است و در ماده ۶ این قاعده را بنانهاده که داده‌پیام در حکم نوشته است، متن ماده ۶ چنین است: «هرگاه وجود یک نوشته از نظر قانون لازم باشد، داده‌پیام در حکم نوشته است، مگر در موارد زیر:

الف) اسناد مالکیت اموال غیر منقول؛

ب) فروش مواد دارویی به مصرف‌کنندگان نهایی؛

ج) اعلام، اخطار، هشدار و یا عبارات مشابهی که دستور خاصی برای استفاده‌ی

^۱ محمد جعفر، جعفری لنگرودی، ترمینولوژی حقوق، چاپ پنجم. تهران: گن جدانش، ۱۳۷۰ ص ۸۱

اصول ویژگی‌های حقوقی حاکم بر اسناد الکترونیکی..... ۷۱

کالا صادر می‌کند و یا از به‌کارگیری روش‌های خاصی به صورت فعل یا ترک فعل منع می‌کند.»

بعد از این قاعده کلی، در ماده ۷ صریحا امضای الکترونیکی را مکفی از امضا معرفی می‌نماید: «هرگاه قانون، وجود امضا را لازم بداند، امضای الکترونیکی مکفی است». البته مانند بسیاری از اصول و قواعد، این مورد نیز با استثنائاتی مواجه است. در دستورالعمل امضاهای الکترونیکی شورای اروپا (مصوب ۱۹۹۹) دو نوع امضای الکترونیکی، ساده و پیشرفته،^۱ به ترتیب ادر بندهای ۱ و ۲ ماده (۲) دستورالعمل تعریف شده و از کشورهای عضو اتحادیه خواسته شده است تا «تضمین کنند نفوذ حقوقی و قابلیت پذیرش امضاهای الکترونیکی به عنوان ادله در دعوی، انکار نمی‌شود، تنها به دلیل این که:

۱- در قالب الکترونیکی است.

۲- مبنای صدور آن گواهی واجد شرایط^۲ یا گواهی واجد شرایط صادره از سوی مرجع ارایه دهنده خدمات گواهی امضای الکترونیکی^۳ تأیید شده نیست.
۳- با استفاده از ابزار مطمئن تولید امضا، ایجاد نشده است.»^۴

در ادامه اصل «هم ارزی عملکردی» به این صورت مورد توجه قرار داده شده است: «دولتهای عضو باید تضمین کنند که امضای الکترونیکی پیشرفته براساس گواهی امضای الکترونیکی واجد شرایط و با استفاده از ابزار تولید امضای مطمئن تولید شده است بدین صورت که:

الف) شرایط قانونی امضا را درباره داده الکترونیکی احراز می‌کند، به همان نحوی که یک امضای دست نویس آن شرایط را با داده کاغذی احراز می‌کند،
ب) در دعاوی حقوقی به عنوان دلیل قابل پذیرش است.»^۵

۱. Advanced Electronic Signature

۲. Qualified Certificate

۳. Certificate Service Provider

۴. EC (ES), Article ۵ (۲).

۵. Ibid, Article ۵ (۲).

اصول ویژگی‌های حقوقی حاکم بر اسناد الکترونیکی.....۷۲

در این خصوص انتقادی که به دستورالعمل وارد است این است که اصل «بی‌طرفی تکنولوژی» را آن طور که باید و شاید مورد توجه قرار نداده و امضاهای الکترونیکی تولیدی به هر وسیله‌ای را معتبر ندانسته است. اما قانون نمونه امضای الکترونیکی همانند قانون نمونه تجارت الکترونیکی اصل بی‌طرفی رسانه‌ای را مدنظر قرار داده است و به موجب آن بین ابزارهای کاغذی و الکترونیکی تفاوتی قایل نمی‌شود، هم چنین بین شیوه‌های مختلفی که برای مخابره یا ذخیره اطلاعات به صورت الکترونیکی استفاده می‌شوند، تبعیضی قایل نشده و زمینه‌ای فراهم می‌کند که با روش‌های مختلف ایجاد امضاهای الکترونیکی که هم اکنون رایج است یا ممکن است در آینده ایجاد شود و امضاهای دست‌نویس و سایر شیوه‌های سنتی تولید امضا مهر و تمبر، رفتاری مساوی صورت گیرد.

این اصل در ماده (۳) آن چنین بیان شده است: «هیچ چیز در این قانون، به جز ماده (۵) [اصل استقلال طرفین]، نباید برای استثنا کردن، محدود کردن یا محروم کردن شیوه ایجاد امضای الکترونیکی از اعتبار حقوقی اعمال شود، [به شرطی که امضای الکترونیکی] شرایط مقرر در بند «۱» ماده (۶) را احراز کند یا به نحو دیگری شرایط مقرر از سوی قانون قابل اعمال را احراز کند». همان گونه که ملاحظه می‌شود این قانون به تکنولوژی خاصی اشاره نکرد و تنها به بیان یک اصل کلی پرداخته است. این امر موجب می‌شود که قانون نمونه از انعطاف بیشتری برخوردار باشد و علاوه بر تحت پوشش قرار دادن روشهای فعلی و آتی، رقابت بر سر ایجاد و ابداع روشهای نوین نیز همچنان باقی بماند.

کنوانسیون ارتباطات الکترونیکی نیز همه طرق تولید، ذخیره یا ارسال اطلاعات در قالب ارتباطات الکترونیکی را صرف نظر از تکنولوژی یا ابزار به کار رفته برای این منظور، در بر می‌گیرد و به رسمیت می‌شناسد. از این منظر قواعد کنوانسیون بی‌طرف است و به ارسال و ذخیره اطلاعات به هر طریقی اعمال می‌شود. این قاعده از آن جهت حائز اهمیت است که راه را برای شمول شیوه‌های جدید ارتباطی که در آینده ابداع

اصول ویژگی‌های حقوقی حاکم بر اسناد الکترونیکی.....۷۳

می‌شوند باز گذارده است و به همین دلیل، همانند قانون نمونه تجارت الکترونیکی، به روش فنی خاص تولید و ارسال اطلاعات اشاره نکرده است. علاوه بر این، اصل بی‌طرفی فنی، بی‌طرفی رسانه‌ای را نیز در بر می‌گیرد. به این معنا که ارتباطات الکترونیکی را با احراز شرایط مقرر در کنوانسیون، از نظر اعتبار معادل اسناد کاغذی قرار می‌دهد، بدون این که قواعد سنتی ارتباطات کاغذی را تغییر دهد یا قواعد ماهوی جداگانه‌ای برای ارتباطات الکترونیکی وضع کند.

بنابراین سیاست قانون تجارت الکترونیک ایران دقیقاً همان است که دستورالعمل امضای الکترونیکی شورای اروپا در پیش گرفته است که در یک بخش، از اعتبار امضای الکترونیکی و در بخش دیگر از امضای الکترونیکی پیشرفته سخن گفته است. یعنی اینطور نیست که مانند قانون نمونه امضای الکترونیکی آنسیترا، امضای الکترونیکی را معتبر شناسد و شرایط احراز آن را مقرر کند، بدون اینکه تفکیکی بین امضای الکترونیکی ساده و مطمئن پیشرفته قایل شود. لذا از آنجاکه با هرازاری نمی‌توان امضای الکترونیکی مطمئن ایجاد کرد، همانطور که در مفهوم دستورالعمل امضای الکترونیکی شورای اروپا نمی‌توان امضای الکترونیکی پیشرفته را با هرازاری تولید کرد، بنابراین اصل «بی‌طرفی تکنولوژی (فنی)» نیز در قانون تجارت الکترونیکی ایران به طور مطلق پذیرفته نشده است. همین رویه در خصوص سیستم اطلاعاتی نیز در پیش گرفته شده و دو نوع سیستم از هم تفکیک شده اند است: سیستم اطلاعاتی ساده (بند «ز» ماده (۲) و سیستم اطلاعاتی مطمئن بند «ح» ماده (۲).^۱ در حالی که در قوانین نمونه و کنوانسیون ارتباطات الکترونیکی چنین رویه‌ای دیده نمی‌شود و هم چنین در قوانین سایر کشورهای در پاره‌ای زمینه‌ها، از اصل معتبر بودن امضای الکترونیکی و هم‌سنگ بودن آن با امضای عادی، صرف نظر شده است. به عنوان نمونه، برابر قوانین امریکا، در مورد وصیت‌نامه، امانت‌نامه،

^۱ طاهر حبیب زاده، حقوق فناوری اطلاعات، تهران، مجلس شورای اسلامی، مرکز پژوهش‌ها، ۱۳۹۰، ص ۲۷۳.

اصول و ویژگی‌های حقوقی حاکم بر اسناد الکترونیکی..... ۷۴

فرزندخواندگی و طلاق، رسمیت و اعتبار ندارد،^۱ هم چنین فسخ خدمات راجع به بیمه، اخطارهای راجع به تعدی یا تفریط، رفع تصرف یا تخلیه به موجب قرارداد اجاره، یا قرارداد اعتباری حاصل از وثیقه گذاشتن منزل از طریق امضای الکترونیکی، معتبر شمرده نشده است.^۲

به هر حال، در تعریف این نوع امضا گفته شده است: «امضای الکترونیکی، به هر نوع عامل شناسایی کننده‌ی الکترونیکی گفته می‌شود که به وسیله‌ی رایانه تولید می‌گردد».^۳ بند «ی» ماده‌ی ۲ قانون تجارت الکترونیک این نوع امضا را چنین تعریف کرده است: «امضای الکترونیکی عبارت از هر نوع علامت منضم شده یا به نحو منطقی متصل شده به «داده‌پیام» است که برای شناسایی امضاکننده‌ی داده‌پیام مورد استفاده قرار می‌گیرد. بند «ه» ماده‌ی ۲-۱۶۳۳ قانون مدنی ایالت کالیفرنیا آمریکا می‌گوید: «امضای الکترونیکی به معنای صدا، نماد یا فرآیند الکترونیکی است که شخصی آن را می‌پذیرد و ضمیمه‌ی مدارک الکترونیکی می‌کند».^۴

چنان که ملاحظه شد، قانون گذار به منظور تأمین نیازهای تجارت الکترونیک، امضای الکترونیکی را معتبر شناخت، اما برای چنین امضایی، وصفی را لازم دانسته و از «امضای الکترونیکی مطمئن» سخن رانده است. ماده‌ی ۱۰، شرایط تحقق این نوع امضا را تعیین کرده است: «امضای الکترونیکی مطمئن باید دارای شرایط زیر باشد:

الف) نسبت به امضاکننده منحصر به فرد باشد؛

ب) هویت امضاکننده‌ی «داده‌پیام» را معلوم نماید؛

ج) به وسیله‌ی امضاکننده و یا تحت اراده‌ی انحصاری وی صادر شده باشد؛

د) به نحوی به یک «داده‌پیام» متصل شود که هر تغییری در آن داده‌پیام قابل

^۱ محمد علی نوری، ورضانخجوانی، حقوق تجارت الکترونیکی، چاپ دوم، تهران: گنج دانش، ۱۳۹۰ ص ۱۴۴.

^۲ همان ص ۱۶۸.

^۳ کریمی، پیشین، ص ۱۵.

^۴ محمد علی نوری و نخجوانی، پیشین، ۱۳۹۰، ص ۱۰۸.

تشخیص و کشف باشد.»

مسأله‌ی تضمین امنیت و اعتبار قراردادهای الکترونیکی، همواره در کانون توجه قرار دارد. برای طرفین معامله، اطمینان نسبت به هویت واقعی و مسئولانه بودن امضای طرف مقابل، امری ضروری است. کارشناسان و در مرحله‌ی بعد، قانون‌گذاران، برای تأمین این نیاز، یعنی لزوم بررسی صحت و ارسال امن امضای منعکس در فضای مجازی، و برای پیش‌گیری از انکار امضاها، سازمان‌هایی به نام مراجع گواهی امضا^۱ به وجود آورده‌اند. باب دوم قانون تجارت الکترونیک ایران، با عنوان «دفاتر خدمات صدور گواهی الکترونیکی»^۲ مشتمل بر دو ماده، درباره‌ی این دفاتر می‌گوید:

ماده‌ی ۳۱: دفاتر خدمات صدور گواهی الکترونیکی، واحدهایی هستند که برای ارائه‌ی خدمات صدور امضای الکترونیکی در کشور تأسیس می‌شوند. این خدمات شامل تولید، صدور، ذخیره، ارسال، تأیید ابطال و به‌روز نگهداری گواهی‌های اصالت امضای الکترونیکی است.

ماده‌ی ۳۲: این‌نامه و ضوابط نظام تأسیس و شرح وظایف این دفاتر توسط سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور و وزارت‌خانه‌های بازرگانی، ارتباطات و فناوری اطلاعات، امور اقتصادی و دارایی و دادگستری، تهیه و به تصویب هیأت وزیران خواهد رسید.

باید به این نکته توجه داشت که قانون‌گذار نیز به رغم سخن از «اسناد و ادله‌ی اثبات دعوی» در ماده‌ی ۱۲، در مواد ۱۴ و ۱۵ به طور خاص از «امضای الکترونیکی» یاد کرده است که خود نشان از اهمیت ویژه‌ی این موضوع می‌باشد.

۲-۲- اصل برابری اعتبار ادله‌ی الکترونیکی با سایر ادله‌ی اثبات

مبحث ادله‌ی الکترونیکی، یکی از اصلی‌ترین و مهم‌ترین اصول حاکم بر اسناد الکترونیک است که در تمامی حوزه‌های مسایل مدنی و تجاری، مثل تجارت

^۱. certificate authority

^۲. certification service provider

اصول و ویژگی‌های حقوقی حاکم بر اسناد الکترونیکی.....۷۶

الکترونیکی و نیز مسایل حوزه‌ی جزایی، مشابه جرایم رایانه‌ای دارای کاربرد بسیاری باشد امروزه این مسأله به صورت اصلی مسلم درآمده است که صرف پیام داده‌ای بودن اطلاعات، از اعتبار آن‌ها نمی‌کاهد و سند و اقرار و شهادت منعکس شده به صورت الکترونیک، واجد همان اعتبار اسناد مکتوب است. قانون تجارت الکترونیک ایران، اعتبار و ارزش اثباتی اسناد و ادله‌ی دعوا و امضای الکترونیکی را به عنوان اصل پذیرفته است. عنوان فصل دوم این قانون، «پذیرش، ارزش اثباتی و آثار سابقه و امضای الکترونیکی مطمئن» است. در مواد ۱۲ تا ۱۵ این فصل، شایان توجه است.

«ماده‌ی ۱۲: اسناد و ادله‌ی اثبات دعوی ممکن است به صورت داده‌پیام بوده و در هیچ محکمه یا اداره‌ی دولتی نمی‌توان بر اساس قواعد ادله‌ی موجود، ارزش اثباتی داده‌پیام را صرفاً به دلیل شکل و قالب آن رد کرد.

ماده‌ی ۱۳: به طور کلی، ارزش اثباتی داده‌پیام‌ها با توجه به عوامل مطمئن، از جمله تناسب روش‌های ایمنی به کار گرفته شده با موضوع و منظور مبادله‌ی داده‌پیام تعیین می‌شود.

ماده‌ی ۱۴: کلیه‌ی داده‌پیام‌هایی که به طریق مطمئن ایجاد و نگه‌داری شده‌اند، از حیث محتویات و امضای مندرج در آن، تعهدات طرفین یا طرفی که تعهد کرده و کلیه‌ی اشخاصی که قایم مقام قانونی آنان محسوب می‌شوند، اجرای مفاد آن و سایر آثار، در حکم اسناد معتبر و قابل استناد در مراجع قضایی و حقوقی است.»

ماده‌ی ۱۲۹۲ قانون مدنی مقرر داشته است: «در مقابل اسناد رسمی یا اسنادی که اعتبار سند رسمی را دارند، انکار و تردید مسموع نیست و طرف می‌تواند ادعای جعلیت نسبت به اسناد مزبور کند یا ثابت نماید که اسناد مزبور به جهتی از جهات قانونی از اعتبار افتاده است.» ماده‌ی ۱۵ قانون تجارت الکترونیک با همان لسان مقرر کرده است: «نسبت به داده‌پیام مطمئن، سوابق الکترونیکی مطمئن و امضای الکترونیکی مطمئن، انکار و تردید مسموع نیست و تنهایی توان ادعای جعلیت به داده‌پیام مزبور، وارد و یا ثابت نمود که داده‌پیام مزبور به جهتی از جهات قانونی از اعتبار افتاده است.» این همان دیدگاه

اصول ویژگی‌های حقوقی حاکم بر اسناد الکترونیکی.....۷۷

حقوق مدنی ایران است که اسناد رسمی و عادی و ارزش اثباتی آن‌ها را تفکیک می‌کند و به هر کدام ارزش جداگانه‌ای می‌دهد. بنابراین، این اصل نیز در قانون تجارت الکترونیک ایران به طور نسبی پذیرفته شده است.

قانون امضای الکترونیکی آمریکا صریحاً در قراردادهای الکترونیکی را از این حیث که این قراردادها کتبی نیستند، منع می‌کند و هر قانونی را که در ایالتی وضع شود و اعتباری کم‌تر یا محدودتر از این قانون قایل شود، بی اعتبار اعلام می‌کند. مفاد دستورالعمل اتحادیه اروپا نیز همین موضوع را تأیید می‌کند.^۱ از این اصل میتوان به اصل عدم تبعیض نیز پی برد، به این معنا که نباید بین اسناد الکترونیکی و کاغذی از حیث اعتبار حقوقی تبعیض قایل شد.

۲-۳- اصل لزوم امکان شناسایی پیام‌های ارایه شده در شبکه

یکی از اصول حقوق تجارت الکترونیک، شناسایی پیام‌های ارایه شده در شبکه‌ای است که به آن مراجعه گردیده است.

همان گونه که اصالت اطلاعات حقوقی مندرج در اسناد کتبی، مورد شناسایی و ارزیابی قرار می‌گیرند، اطلاعات حقوقی موجود در یک شبکه‌ی الکترونیک، مثل اینترنت، نیز باید از اعتبار لازم برخوردار باشد؛ هم چنین باید ارزیابی و مراجعه‌ی مکرر به آن‌ها ممکن باشد. آن چه منطقی و نیز برابر نص قانون ایران لازم است، «امکان شناسایی پیام‌ها و مراجعه‌ی مکرر به آن‌هاست» نه لزوماً انجام آن؛ هم‌چنان ماده‌ی ۱۱ قانون می‌گوید: به هنگام لزوم، در دسترس و قابل درک باشد. به همین دلیل از اصطلاح اصل لزوم امکان شناسایی پیام‌های ارایه شده در شبکه استفاده گردیده است. این اصل از مواد متعدد در قانون تجارت الکترونیک برداشت می‌شود؛ از جمله:

ماده‌ی ۸ می‌گوید «هرگاه قانون لازم بداند که اطلاعات به صورت اصل، ارایه‌ی نگره‌داری شود، این امر یا نگره‌داری و ارایه‌ی اطلاعات به صورت داده‌پیام نیز، در صورت وجود شرایط زیر، امکان‌پذیر است:

^۱. محمدعلی نوری، ورضانخجوانی، پیشین، ص ۱۱۵.

اصول و ویژگی‌های حقوقی حاکم بر اسناد الکترونیکی.....۷۸

الف) اطلاعات مورد نظر قابل دسترسی بوده و امکان استفاده در صورت رجوع بعدی فراهم باشد.

ب) داده‌پیام به همان قالبی (فرمتی) که تولید، ارسال و یا دریافت شده و یا به قالبی که دقیقاً نمایشگر اطلاعاتی باشد که تولید، ارسال و یا دریافت شده، نگهداری شود.

ج) اطلاعاتی که مشخص‌کننده‌ی مبدأ، مقصد، زمان ارسال و زمان دریافت داده‌پیام می‌باشند نیز در صورت وجود نگهداری شوند.

د) شرایط دیگری که هر نهاد، سازمان، دستگاه دولتی و یا وزارتخانه در خصوص نگهداری داده‌پیام مرتبط با حوزه‌ی مسئولیت خود مقرر نموده، فراهم شده باشد.»

ماده‌ی ۱۱ نیز ضمن تعریف سابقه‌ی الکترونیکی مطمئن، لزوم در دسترس بودن و امکان بازخوانی آن را مطرح کرده است: «سابقه‌ی الکترونیکی مطمئن عبارت از داده‌پیامی است که با رعایت شرایط یک سیستم اطلاعاتی مطمئن ذخیره شده و به هنگام لزوم در دسترس و قابل درک است.»

صدرماده ۸ قانون تجارت الکترونیک ایران مشابه ماده‌ی ۸ قانون نمونه‌ی آنسیترا ل می‌باشد، لکن این عبارتی که در بندالف ماده ۸ قانون ایران مشاهده می‌شود و تاکید بر آن دارد که "اطلاعات مورد نظر قابل دسترسی بوده و امکان استفاده در صورت رجوع بعدی فراهم باشد" در قانون نمونه دیده نمی‌شود در آن جایشتبرضمانتی قابل قبول برای تمامیت داده پیام و قابلیت نمایش آن اشاره شده است.

۲-۴- اصل اعتبار نظریه‌ی وصول در قراردادهای الکترونیکی در قانون ایران

تعیین زمان تشکیل قرارداد، برای شناسایی حقوق و تکالیف طرفین مهم است. در قراردادهای عادی که طرفین معامله حضور دارند، زمان و مکان انعقاد قرارداد مشخص است و ابهامی در کار نیست؛ اما در باره‌ی عقود مکاتبه‌ای این مسأله مطرح، و موجب پیدایش آرای متفاوت شده است.

در باره‌ی زمان تشکیل قرارداد چهار نظریه رایج گردیده است: نظریه‌ی اعلان اراده،

نظریه‌ی ارسال، نظریه‌ی وصول، نظریه‌ی اطلاع.^۱ به تصریح برخی استادان، دو نظر اول باهم نزدیک‌اند و گاه از آن‌ها با عنوان نظریه‌ی صدور یاد می‌شود، هم‌چنان که نظریه‌های سوم و چهارم نیز شباهت بسیاری دارند و در واقع می‌توان گفت دو نظر اساسی در مسأله وجود دارد: نظریه‌ی صدور قبول، نظریه‌ی اطلاع از قبول.^۲ نظر مشهور در حقوق ایران در مورد تشکیل قرارداد مکاتبه‌ای، نظریه‌ی ارسال است و جهت انعقاد قرارداد در ابزارهای ارتباطی غیر فوری که نمونه بارز آن ارسال نامه‌ی پستی است قاعده ارسال حاکم است. در قوانین کویت، لبنان، سوریه و اردن نیز نظریه‌ی صدور و اعلام قبول پذیرفته شده است.^۳ البته در حقوق تطبیقی، نظریه‌ی وصول طرفداران بیشتری دارد؛ مثلاً قانون گذار مصری در بند ۱ ماده‌ی ۹۷ قانون مدنی صراحتاً نظریه‌ی وصول قبول را پذیرفته است.^۴ در بند ۲ ماده‌ی ۱۸ کنوانسیون بیع بین‌المللی (وین، ۱۹۸۰) و در بند ۲ قسمت ۶ از ماده‌ی ۲ اصول قراردادهای بازرگانی، این نظریه پذیرفته شده و صریحاً اعلام گردیده است: «قبول ایجاب از لحظه‌ای که اعلام رضایه ایجاب‌کننده، واصل می‌گردد، نافذ می‌شود».

در مورد محل وقوع عقد مکاتبه‌ای یا تلفنی نیز گفته شده است که مکان تشکیل قرارداد، جایی است که آخرین جزء عقد، یعنی قبول، در آن جا به وقوع پیوسته، یعنی مکانی که قبول اظهار شده است.^۵

به رغم همه‌ی آن چه درباره‌ی عقود غیر حضوری گفته شد، در قراردادهای

^۱ رشدی، محمد السعید التعاقد بوسائل الاتصال الحدیثه - مع التركيز علی البیع بواسطه التلفزيون - الطبعة الاولى. الكويت، الجامعة الكويت، ۱۹۹۸ ص ۲۹-۵۰.

^۲ سید حسین صفایی. قواعد عمومی قراردادها، چاپ اول، تهران: میزان. ۱۳۸۲ ص ۷۴.

^۳ رشدی، محمد السعید رشدی، التعاقد بوسائل الاتصال الحدیثه - مع التركيز علی البیع بواسطه التلفزيون - الطبعة الاولى. الكويت، الجامعة الكويت. ۱۹۹۸ ص ۴۷ و ۴۸.

^۴ همان ص ۴۵.

^۵ محمد علی، نوری، اصول قراردادهای بازرگانی بین‌المللی، چاپ اول، تهران: گنج دانش، ۱۳۸۷ ص ۳۸.

^۶ حسین صفایی، پیشین، ص ۷۸.

اصول ویژگی‌های حقوقی حاکم بر اسناد الکترونیکی..... ۸۰

الکترونیکی، زمان وصول قبول، ملاک انعقاد قرارداد تلقی می‌شود. موافقت‌نامه‌ی اروپایی راجع به مبادله‌ی الکترونیکی داده‌ها، قانون مدنی اسپانیا و مقررات تجارت الکترونیک انگلیس، زمان وصول را ملاک دانسته‌اند^۱

طبق حقوق تجارت الکترونیک ایران در قراردادهای الکترونیکی، زمان وصول قبول، ملاک انعقاد قرارداد تلقی می‌شود. موافقت‌نامه‌ی اروپایی راجع به مبادله‌ی الکترونیکی داده‌ها، قانون مدنی اسپانیا و مقررات تجارت الکترونیک انگلیس، زمان وصول را ملاک دانسته‌اند. ماده‌ی ۲۶ قانون تجارت الکترونیک ایران در این باره تصریح دارد: «ارسال داده‌پیام زمانی تحقق می‌یابد که به یک سیستم اطلاعاتی خارج از کنترل اصل ساز یا قیام مقام وی وارد می‌شود». در توضیح این وضعیت گفته شده است: در مورد قرارداد الکترونیک، باید به نظریه‌ی وصول قایل بود به این دلیل که در مورد قرارداد الکترونیک، ضابطه‌ی خروج از کنترل (زمانیکه ایجاب‌کننده دیگر نمی‌تواند پیام‌ها را دست‌کاری کند) زمانی محقق می‌شود که اطلاعات، وارد سیستم اطلاعاتی طرف مقابل گردد.^۳

به عبارتی می‌توان گفت که قاعده‌ی ارسال ممکن است ناعادلانه باشد زیرا ایجاب‌کننده قبل از آنکه قبول ایجاب را دریافت کند و از آن مطلع گردد به مفاد ایجاب خود پایبند می‌شود و حتی ممکن است به قراردادی پایبند شود که هیچگاه قبول آن را دریافت نکند، اما از طرفی پذیرش قاعده‌ی ارسال موجب تسهیل و تسریع در روابط تجاری می‌شود.^۵

۱. محمدعلی نوری، و رضا نخجوانی، حقوق تجارت الکترونیکی، چاپ دوم، تهران: گنج دانش، ۱۳۹۰، ص ۱۴۲.

۲. همان

۳. هادی کریمی، «تجارت در بستر مبادلات الکترونیک». خبرنامه حقوق فناوری، ش ۱۲، ۱۳۸۳، ص ۱۶.

۴. طاهر حبیب زاده، پیشین، ص ۲۴۹.

۵. Re Imperial Land Co. of Marseilles (Harris' Case) (۱۸۷۲) L.R. ۷ Ch. App., Brinkibon v. Stahag Stahl and Stahlwarenhandels-gesellschaft m.b.H [۱۹۸۲] ۱ All ER ۲۹۳, ۳۰۰.

همچنین باید ذکر کرد که قبول از زمانی که واصل می‌شود نافذ است. از طرفی با اعمال قاعده یا ارسال ایجاب کننده دیگر نمی‌تواند ایجاب خود را قبل از وصول قبول مسترد دارد و این می‌تواند مانع از سوء استفاده‌ی موجب شود و این یکی دیگر از مزایای این نظریه است. خلاصه آن که در مورد قراردادهای عادی، پیرو هریک از چهار نظریه درباره‌ی زمان انعقاد عقد باشیم، به نظر می‌رسد که در مورد قراردادهای الکترونیکی باید نظریه‌ی «وصول قبول به موجب» را ترجیح داد و عقد را آن‌گاه موجود دانست که قبول مخاطب، به سیستم اطلاعاتی ایجاب کننده یا سیستم تحت کنترل او وارد شده باشد. قانون گذار در ماده‌ی ۲۷ جزئیات تعیین زمان دریافت اطلاعات توسط مخاطب و تشکیل قرارداد را همانند قانون نمونه بیان می‌کند:

«زمان دریافت داده پیام مطابق شرایط زیر خواهد بود:

الف) اگر سیستم اطلاعاتی مخاطب برای دریافت داده پیام معین شده باشد، دریافت، زمانی محقق می‌شود که داده پیام به سیستم اطلاعاتی معین شده وارد شود؛ یا چنان چه داده پیام به سیستم اطلاعاتی مخاطب غیر از سیستمی که منحصر برای این کار معین شده وارد شود، داده پیام باز یافت شود.

ب) اگر مخاطب، یک سیستم اطلاعاتی برای دریافت معین نکرده باشد، دریافت زمانی محقق می‌شود که داده پیام وارد سیستم اطلاعاتی مخاطب شود.»

در قوانین نمونه و کنوانسیون ارتباطات الکترونیکی عموماً در خصوص زمان و مکان تشکیل قرار دادهای الکترونیکی سخنی به میان نیامده و علت عدم بررسی این موضوع روشن است به این دلیل که سیستم‌های حقوقی مختلف ممکن است مقررات متفاوتی در این زمینه اعمال کنند و لذا بسیار محتمل بود که در صورت ورود در این مباحث نتوانند وحدت حقوقی لازم را ایجاد کنند و دیدگاه همه سیستم‌های حقوقی را

^۱. Holwell Securities Ltd. v. Hughes [۱۹۷۴] ۱ WLR ۱۵۵ at ۱۶۱; S.A. Compañia Commercial y Marítima [۱۹۵۳] ۱ W.L.R. ۷۹۳.

جمع کنند.^۱

قانون نمونه تجارت الکترونیک، یوتای امریکا و قانون تجارت الکترونیک ایران دارای تشابهاتی از جهت قبول قاعده‌ی وصول هستند و کنوانسیون ارتباطات الکترونیکی در خصوص زمان ارسال پیام به قاعده ارسال نزدیک‌تر است.

اما باید دانست که هر کدام این نظریات موافقان و مخالفان خود را دارد و هر کدام نیز برای قبول آن دلایلی ارائه کرده اند که مختصر بررسی شد و در نهایت قانون نمونه‌ی ۱۹۹۶ آنسترال در تجارت الکترونیک، تمهیداتی در این زمینه اندیشیده که موجب کاهش اختلاف بین طرفین شود که این مقررات در مواد ۲۷ تا ۲۹ قانون تجارت الکترونیک ایران نیز منعکس شده است.

۲-۵- اختیار فسخ حداقل هفت روزه برای مصرف‌کننده در معامله‌ی از راه دور

اختیار فسخ حداقل ۷ روزه، از تأسیسات بی سابقه در فقه و حقوق ایران است؛ به دلیل همین ویژگی، و تأکید قانون گذار بر آن، از جمله در ماده‌ی ۳۷، به عنوان یکی از اصول حاکم بر اسناد الکترونیکی قابل طرح است، البته این اصل از قوانین حاکم بر حمایت از مصرف‌کننده نیز می‌باشد.

نمونه‌ی تأکید قانون گذار ایران بر این موضوع، ماده‌ی ۴۶ است که می‌گوید: «استفاده از شروط قراردادی خلاف مقررات این فصل و هم چنین اعمال شروط غیر منصفانه به ضرر مصرف‌کننده، مؤثر نیست». ملاحظه می‌شود اسقاط این حق مصرف‌کننده حتی از طریق شرط، مورد تأیید قانون گذار قرار نگرفته و به این ترتیب، حق فسخ مذکور، در موقعیتی برتر از اختیارات معهود در فقه و حقوق مدنی قرار گرفته و در زمره‌ی قواعد آمره است. بحث دیگر خیار مجلس می‌باشد که نسبت به اجرای در عقد از راه دور گفت و گواست. البته این خیار، از اختیارات مختص عقد بیع است. ماده‌ی ۴۵۶ قانون مدنی می‌گوید: «تمام انواع خیار در جمیع معاملات لازمه ممکن است موجود باشد،

^۱. طاهر، حبیب زاده، پیشین، ص ۲۳۷.

مگر خیار مجلس و حیوان و تأخیر ثمن که مخصوص بیع است.»
برخی استادان با آن که تصریح دارند: «قیدمجلس در ماده‌ی ۳۹۷ قانون مدنی، ناظر به مورد غالب است و آن چه اهمیت دارد جدایی واقعی است، خواه در مجلس عقد رخ دهد یا خارج از آن»؛ افزوده‌اند: «در عقد با مکاتبه، خیار مجلس وجود ندارد و در عقدی که با تلفن انجام می‌شود راه نیافتن خیار مجلس قوی‌تر است^۱». بنابراین نظر، قاعدتاً در بیع الکترونیکی نیز خیار مجلس راه ندارد. چه بسا بتوان برای این نظر چنین استدلال آورد که خیار مجلس و سایر اختیارات برخلاف اصل کلی لزوم وفایه قرارداد است و در موارد شک و تردید باید به اصل لزوم بیع استناد کرد.

قابل توجه است که قوانین نمونه، معاملات مصرف‌کنندگان را از دایره شمول خود خارج نمی‌کند ولی از آنجاکه ممکن است در برخی کشورها قوانین خاصی برای حمایت از مصرف‌کنندگان وضع شود، لذا ناسخ قوانینی که برای حمایت از مصرف‌کنندگان وضع شده است نمی‌باشد. نتیجه این که قوانین داخلی در خصوص حمایت از مصرف‌کنندگان بر مقررات قانون نمونه تقدم دارند. اینکه منظور از مصرف‌کننده کدام اشخاص یا نهادها هستند، طبق قانون حاکم انجام خواهد شد. در پاورقی ماده (۱) قانون نمونه تجارت الکترونیکی قوانینی در خصوص حمایت از مصرف‌کننده دیده می‌شود در قانون تجارت الکترونیک ایران نیز مقرراتی در مورد حمایت از مصرف‌کننده وجود دارد، همچنان که مجموعه‌ای از قوانین غیر تجاری مانند قوانین کیفری، حمایت از علائم تجاری و... را در خود جای داده؛ بنابراین این قانون شامل مقررات وسیعی راجع به اسناد الکترونیک است که قوانین تجارت الکترونیک بخشی از آن است.

نتیجه گیری

^۱ ناصر، کاتوزیان، قانون مدنی در نظم حقوقی کنونی، چاپ بیست و پنجم، تهران، نشر دادگستر، ۱۳۸۹ ص ۳۱۷.

۱- مانند اصول وضوابطی که در اسناد به مفهوم سنتی آن وجود دارد اصول وضوابطی بر تجارت الکترونیک حاکم است. این اصول حقوقی غالباً در قوانین کشورهای مختلف یکسان هستند، تفاوت‌های موجود عمدتاً در زمینه‌ی قواعد آمره و مقررات راجع به حاکمیت کشورهاست. مقررات قانون تجارت الکترونیکی ایران با بهره‌گیری از قانون نمونه‌ی قانون تجارت الکترونیکی ۱۹۹۶، قانون نمونه‌ی امضای الکترونیکی ۲۰۰۱ و دستورالعمل‌های شورای اروپا تاحدی بومی‌سازی شده است.

۲- اصولاً به طور سنتی همه‌ی جامیان امضا و سند مکتوب و کاغذی رابطه وجود دارد. قانون تجارت الکترونیک، این قالب را نادیده گرفته است. در ماده‌ی ۶ این قاعده رابنا نهاده که داده‌پیام در حکم نوشته است؛ البته مانند بسیاری از اصول و قواعد، این مورد نیز با استثنائاتی مواجه است. این سیاست دقیقاً همان است که دستورالعمل امضای الکترونیکی شورای اروپا در پیش گرفته است. قانون تجارت الکترونیک ایران گاهی اصول حاکم بر اسناد الکترونیکی را به طور نسبی مورد پذیرش قرار داده و از این جهت بیشتر به رویه‌ی دستورالعمل‌های شورای اروپا نزدیک است زیرا چنین رویه‌ای در قانون نمونه آنستیرال دیده نمی‌شود و این نوع روش برای کشور که مراحل اولیه تجارت الکترونیک را طی می‌کند می‌تواند مانع از پیشرفت تجارت الکترونیک شود زیرا قانون‌گذار با مقایسه قوانین بین‌المللی با قوانین داخلی سعی کرده در اسناد الکترونیکی بین‌المللی دست برده و آن‌ها را با قوانین داخلی هماهنگ سازد، در صورتی که قانون باید در جهت رفع موانع و یکسان‌سازی قوانین فضای الکترونیکی بوده و با ماهیت و اهداف این اسناد که در نهایت حذف مرزها در فضای مجازیست همگون و همراه باشد، خصوصاً کشوری که در این مسائل هنوز نوباست با ایجاد تغییرات بدون پایه و اساس حقوقی بیشتر به مشکلات خود دامن خواهد زد.

۳- امروزه این مسأله به صورت اصلی مسلم درآمده است که صرف پیام‌داده‌ای بودن اطلاعات، از اعتبار آن‌ها نمی‌کاهد و سند و اقرار و شهادت منعکس شده به صورت الکترونیک، واجد همان اعتبار اسناد مکتوب است. قانون تجارت الکترونیکی ایران،

اصول ویژگی‌های حقوقی حاکم بر اسناد الکترونیکی..... ۸۵

اعتبار و ارزش اثباتی اسناد و ادله‌ی دعوا و امضای الکترونیکی رابه عنوان اصل پذیرفته است.

از این اصل میتوان به اصل عدم تبعیض نیز پی برد به این معنا که نباید بین اسناد الکترونیکی و کاغذی از حیث اعتبار حقوقی تبعیض قایل شد.

۴- از اصول دیگر در مورد داده پیام‌ها امکان ارزیابی و مراجعه‌ی مکرر به داده پیام است. آن چه منطقی و نیز برابر نصّ قانون ایران لازم است، «امکان شناسایی پیام‌ها و مراجعه‌ی مکرر به آن‌هاست».

این اصل از مواد متعدد در قانون تجارت الکترونیک برداشت می‌شود؛ از جمله ماده ۸ و ۱۱ قانون تجارت الکترونیکی ایران. صدر ماده ۸ قانون تجارت الکترونیک ایران مشابه ماده‌ی ۸ قانون نمونه‌ی آنسیترا ل می‌باشد، ولی این عبارت که بندالف ماده ۸ قانون ایران آمده است و تأکید بر آن دارد که "اطلاعات مورد نظر قابل دسترسی بوده و امکان استفاده در صورت رجوع بعدی فراهم باشد" در قانون نمونه دیده نمی‌شود و در آن جای بیشتر بر ضمانتی قابل قبول برای تمامیت داده پیام و قابلیت نمایش آن اشاره شده است.

۵- درباره‌ی زمان تشکیل قرارداد چهار نظریات متفاوتی ارائه گردیده است اما باید دانست که هر کدام این نظریات موافقان و مخالفان خود را دارد و هر کدام نیز برای قبول آن دلایل یارایه کرده اند که مختصر بررسی شد و در نهایت قانون نمونه‌ی ۱۹۹۶ آنسیترا ل در تجارت الکترونیک، تمهیداتی در این زمینه اندیشیده که موجب کاهش اختلاف بین طرفین می‌شود این مقررات در مواد ۲۷ تا ۲۹ قانون تجارت الکترونیک ایران نیز منعکس شده است.

۶- اصل اختیار فسخ حداقل ۷ روزه، از تأسیسات بی سابقه در فقه و حقوق ایران است؛ به دلیل همین ویژگی، و تأکید قانون گذار بر آن، از جمله در ماده‌ی ۳۷، به عنوان یکی از اصول حاکم بر اسناد الکترونیکی قابل طرح است. حق فسخ مذکور، در موقعیتی برتر از اختیارات معهود در فقه و حقوق مدنی قرار گرفته است.

اصول و ویژگی‌های حقوقی حاکم بر اسناد الکترونیکی..... ۸۶

۷- قانون تجارت الکترونیک ایران قوانین گسترده‌ای راجع به اسناد الکترونیکی که قوانین تجارت الکترونیک بخشی از آن‌ها می‌باشند را در خود جای داده، بنابراین نامگذاری این قانون تحت عنوان قانون تجارت الکترونیک ایران صحیح به نظر نمی‌رسد و می‌توان این طور استنباط کرد که قانونگذار ایران عمداً ماده‌ی ۱ (قلمرو شمول قوانین) مانند ماده‌ی ۱ قانون نمونه‌ی تجارت الکترونیک که اظهار داشته است این قانون روابط با ماهیت تجاری را شامل می‌شود ولی نباید به آن محدود شود، به جای اصطلاح معامله، مبادله را به کار برده است. لذا قانون‌گذار ایرانی خواسته که تنها قانون الکترونیکی کشور موارد غیر تجاری را نیز دربرگیرد.

منابع:

۱. جعفری لنگرودی، محمدجعفر، ترمینولوژی حقوق. چاپ پنجم. تهران: گنج دانش، ص ۸۱، ۱۳۷۰
۲. حبیب زاده، طاهر، حقوق فناوری اطلاعات، تهران، مجلس شورای اسلامی، مرکز پژوهش‌ها، ص ۱۱۸. ۱۳۹۰
۳. رشدی، محمدالسعيد، التعاقد بوسائط الاتصال الحديث - مع التركيز على البيع بواسطة التلفزيون - الطبعة الاولى. الكويت، الجامعة الكويت، ص ۲۹، ۵۰، ۴۵. ۱۹۹۸
۴. صفایی، سیدحسین، قواعد عمومی قراردادها، چاپ اول، تهران: میزان، ص ۷۴، ۴۵. ۱۳۸۲
۵. قاجاریونلو، سیامک، اسناد تجاری الکترونیکی، فصلنامه اقتصاد و تجارت نوین، ش ۹، ص ۴. ۱۳۸۶
۶. کاتوزیان، ناصر، قانون مدنی در نظم حقوقی کنونی، چاپ بیست و پنجم، تهران، نشر دادگستر، ص ۳۱۷. ۱۳۸۹
۷. کریمی، هادی، «تجارت در بستر مبادلات الکترونیک». خبرنامه حقوق فناوری، ش ۱۲، ص ۱۵. ۱۳۸۳
۸. نوری، محمدعلی (مترجم)، اصول قراردادهای بازرگانی بین‌المللی، چاپ اول، تهران: گنج دانش، ص ۳۸. ۱۳۸۷
۹. نوری، محمدعلی، و رضانخجوانی، حقوق تجارت الکترونیکی، چاپ دوم، تهران: گنج دانش، ص ۱۴۴ ص ۱۶۸، ص ۱۱۵، ص ۱۴۲. ۱۳۹۰
۱۰. نوری، سیدمسعود، پاییز، اصول حقوقی تجارت الکترونیک با تأکید بر قانون تجارت الکترونیک ایران، مجله تخصصی نورمگز، شماره ۴۴، ص ۹. ۱۳۸۴

قوانین و مقررات:

۱۱. قانون اساسی

۱۲. قانون آیین دادرسی مدنی

۱۳. قانون مدنی

۱۴. قانون تجارت الکترونیکی

۱۵. قانون تجارت ایران

۱۶. کنوانسیون بیع بین‌المللی (وین، ۱۹۸۰)

۱۷. Holwell Securities Ltd. v. Hughes [۱۹۷۴] ۱ WLR ۱۵۵ at ۱۶۱; S.A. Compania Commercial yMaritima [۱۹۵۳] ۱ W.L.R. ۷۹۳.

۱۸. Re Imperial Land Co. of Marseilles (Harris' Case) (۱۸۷۲) L.R. ۷ Ch. App., Brinkibon v. Stahag Stahl and Stahlwarenhandels-gesellschaft m.b.H [۱۹۸۲] ۱ All ER ۲۹۳, ۳۰۰.

۱۹. R. Stone, The Modern Law of Contract, ۶th (ed.), London, Cavendish Publishing Limited, ۲۰۰۵.

۲۰. Stahag Stahl and Stahlwarenhandels-gesellschaft m.b.H [۱۹۸۲] ۱ All ER ۲۹۳, ۳۰۰.

۲۱. The Guide to Enactment of the UNCITRAL Model Law on Electronic Commerce ۱۹۹۶.

۲۲. The Guide to Enactment of the UNCITRAL Model Law on Electronic Signatures ۲۰۰۱.

۲۳. The United Nations Convention on the International Sale of Goods, ۱۹۸۰.

۲۴. The United Nations Convention on the Use of Electronic Communications in International Contracts, ۲۰۰۵, Available at www.uncitral.org.

۲۵. UNCITRAL Model Law on Electronic Commerce Law, ۱۹۹۶, Available at www.uncitral.org.

۲۶. UNCITRAL Model Law on Electronic Signature, ۲۰۰۱,

اصول و ویژگی‌های حقوقی حاکم بر اسناد الکترونیکی..... ۸۹

Available at
www.uncitral.org.

۲۷. UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts ۲۰۰۴ adopted by the International Institute for the Unification of Private Law

